

TAMAR van René De Clercq

ALFRED VAN DEUREN

TAMAR.	Kaänietin	JUDA	Stamvader, zoon van Jakob en Lia
SJUA	Juda's huisvrouw	SJELA	Derde zoon van Juda
REUMA	dochter	NAHOR	Tamar's vader
DINA	dochter	SERUG	Nahor's zoon
ZILPA	zondevrouw	BETHUEL	Nahor's broeder
BASMATH	zondevrouw	HIRA	Juda's trouwe vriend
HAGAR	Tamar's dienstmaagd	KESED	Tamar's zwagers
HOGLA	Serug's huisvrouw	EIER	Tamar's zwagers

Voor den geloovige of voor den atheïst, voor den mystikus of voor den scepticus, heeft de Bijbel nochtans iets wonderbaar-aantrekken. Aanziet men hem slechts als trouwe afbeelding van eene legende, als de mythe van een Volk, toch behoudt men er een diepen indruk van, zooals overigens bij elke uiting, waar het grootsche Bovenna-tuurlijke het kleinmenselijke regeert. De groote cosmogonische en godsdienstige Boeken der Oostersche Volkeren, de Veda der Indiërs, die in zich de kiem dragen der Grieksche en Latijnsche godenleer, de mythologie der Egyptenaren; de mythische poema's der Noordervolkeren: de Saga's, zij bezitten elk een zonderlinge kracht, als eene betoovering, die ons eerbied afdwingt.

Laat het materialisme der eeuw meer en meer op den voorgrond treden, verdringend het loutere godsdienstgevoel, de poëzie der ziel, - de naïeve bekoorlijkheid blijft voortleven, als zoovele overleveringen die ons uit den duisteren gang der tijden zijn toegekomen.

Voor den Dichter is de mythe een milde bron, want zij geeft weer de psychologische staat van den primitieven mensch met zijne simpele gevoelens en zuivere aandoeningen; hij is niet gebonden, zooals in de geschiedenis, aan noodwendige bijzonderheden die onder eene veelkleurige draperie de echte, menschelijke ziel verbergt en waar zelden de mensch wordt datgene wat hij zijn kan: de apathische massa knelt het individu, het woud verstikt den boom. Hier intege-

deel kan de kunstenaar zijne scheppings kracht vrijen teugel laten, een feit ontplooiën in duizend vervig geschitter, steunend slechts op de grondtrekken, beelden uitwerken tot symbolen en zijn werk wordt dan een epos of eene tragedie: een strijd van geweldige hartstochten. Tamar is een gewrocht waarover zulke grootsche adem gaat, maar het is meer nog: het is het werk van een Apostel, van een Dichter die in zich voelt, in zijn lijden dat zoo oneindiggroot is, het wanhoopswee, de schrijnende smart, de langzame ineenstorting van gansch een Volk, van zijn verdrukt Volk en van alle verdrukte Volkeren, van zooveel, zoo veel menschen, met ondergang bedreigd en die slechts door het hoogste offer, in den opperste nood, zullen gered worden. Als in ballingschap, ver van den eigen grond, heeft René de Clercq zijn meesterwerk gedicht, denkend veel aan, maar voelend steeds de ellende van zijn Land zonder redding en zijn Volk zonder recht. Wanneer hij dan zelf getroffen werd, de klaarzichtige, schuldig en toch onschuldig, zag hij dat slechts een zoenoffer de vernietiging van zijn stam kon verhinderen ..

En hij stortte gansch zijn ziel uit in die heerlijke Tamarfiguur, die lijdensvrouw die torscht de dubbele rouw en gebannen wordt uit den stam, dien zij, zichzelf verguizend, zou redden, door eene goddelijke veropenbaring, als de Voorzienigheid, vooruitgedreven.

Maar hij had menschen gekend en geleerd, in zijn eigen, bitter lot: eerlijke en valsche, oprechte en schijnheilige, trouwe en afvallige, vredige en wraakzuchtige, gelatene en oproerige, machtbezittende en armzalige, en dan de Massa, de blinde Massa, zonder eigen gevoelens, zonder eigen Wil, die zich leiden laat gedwee als kudden, vreugdig bij het leed van anderen, heulend met de Macht, veranderlijk als de Wind.

En beelden uit een stuk rezen hem voor den geest, in wonderbare schepping:

Juda, de Oude, rechtvaardigheid predikend, terwijl hij apathische massa knelt het individu, het woud verstikt den heimelijk aan onrechtvaardigheid denkt, hoovaardig, heerschzuchtig, egoïstisch, met

oogenblikken van innerlijken opstand, weer snel in uiterlijke verge-
telheid gesmoord; Hira, de Trouwe, zijn plicht indachtig blijvend,
wiens ziel in opstand komt bij den meined, maar die machtloos
blijft voor zijn Meesters wil; Sjua, de Armzalige, getroffen slag op
slag door het onverzoenlijke Noodlot, dat zich stelt tusschen droom
en werkelijkheid, en die wegwijnt, levensmoe en gebroken; die niet
veel vreugde in het ellendige bestaan, in het treurige leven vond,
en die hare laatste hoop, als ijdele waan, ziet verzwinden en dan,
gelaten, wacht naar het verlossende einde;

Sjela, de Wildzang, de volbloed-mensch die het leven met fellen
vloed In zich voelt bruischen en met volle teugen er il van genieten,
die leven wil een eigen leven, oproerig brekend met oude overleve-
ringen en zware wet die dure plicht werd; Nahor, de Wreker, die
den smaad, zijn stam aangedaan, wil straffen met bloedige vergel-
ding, maar die toch de verzoenende hand krachtig drukt, wanneer
zijn vijand het oude onrecht heeft vergoed. Daarneven staan die
drie nevenfiguren, in sterk relief: Zilpa, de Lichtzinnige, de dartele
bruine die door het lage, het zinnelijke heen, tot een gelouterd leven
kom; Bethuél, de Kreupele, wiens sarkastische lach klinkt als een
hoon; Serug, de Rechtgeaarde, voor wie het woord van een Man
eene heilige belofte is. wiens bloed opbrulst bij den meined en
die de ontrouwen zal doen boeten.

Zoo verschillend in hunne levensopvatting heeft René de Clercq
hen scherpafgeteekend dringend tot in hunne diepste gevoelens,
hun karakter, hunne ethische stemmingen, hun meest verborgen
impulsies, hunne geheimste hartstochten, hunne menigvuldige ge-
waarwordingen.

Met eene innigheid van teere luchten of eene overweldiging van
kleurenweelde, met eene uitbundigheid van tonen en een vollen rijk-
dom van klanken, in het wonderbare van Palestina's heilige stre-
ken, als heerlijk decorum, scheidt hij zijn meesterwerk, als een kost-
baar sieraad, waaraan hij een jaar onverpoosd werkte, er gansch zijn
liefde, zijn gevoel en zijne kunst in leggend.

Hij schildert breede tafereelen, waarin verfijning ligt van Ooster-sche pracht of grootschheid van Rubensche kracht: Tamars afscheid is vol roerende gelatenheid en berusting; aangrijpend is de dooden-rit bij Sjua's begrafenis, waar de oeroude Jakob de donkere stoet leidt; eenig is *De Appel*, vol tintelende warmte, vol spettering van licht; vol zinnelijkheid, vol verleiding het wijnfeest, met jubelende drink- en joelende minneliederen is eene bacchanaal van antieke weelderigheid, een roes van uitschaterende vreugde, een festijn van zinderenden wellust; terwijl over *De Brandstapel*, met de krioelende, dreigend-gierende menigte die fluit en huilt en schreeuwt, bloedlustig, een adem van ontzetting en een kreet van afgrijzen gaat.

Tamar is een werk van intense schoonheid, met bladzijden van ongeëvenaarde meesterlijkheid, zooals in de stille tragiek van Sjua's dood, in den onwrikbaren, fellen tweestrijd in Tamars ziel en haar vroom gebed in het wuivende woud, in den parabel-schoonen rozendroom, en die haar hoogtepunt bereikt in haar offer bij de twee fonteinen en de strafdoening op den brandstapel.

En wat heerlijke beeldspraak in de meesterlijke rithmiek:

Allerigskens lijk Een eenzame eik, bij nacht ter natte weide, de kruin be eden treurig wordt omdoornd, werd Juda's sterk gemoed, waar oude rouw in schreide. door voorgevoel van nieuwe smarten overschroomd." (Blz. 4.)

"Uw ziel is in dit huis het donker der olijveen: uw hand is om mijn hoofd als om een doode bloem." (Blz. 23.)

"Zie, zijn waarheid legt hij warm om uw gemoed, als om de frissche tent zijn dag vol gond." « Blz. 25.)

"Wie zijnen mond bewaart, behoudt zijn ziel, doch wie zijn hand legt om den schelp der ooren, dwaalt in geruchten, gaat verloren." (Blz. 31.)

"Wat draagt mijn sterke vader Jacob op zijn stam een kronkelkracht van takken, die zijn kruine steunen!" (blz. 41.)

"Toen regende, ook om Nahors stede, De schoonheid van de boomen, de schoonheid van de heuvelen en uit de harten vrede.

De laatste bladeren bleven streuvelen, De sterkste wil van zomer droomen." (Blz. 56.)

Zoo fel had zij geleden, toen Er en Onan vielen voor de slagen van Jahwe's toorn. met kranke kracht zoo strak gestreden, zoo lang gegaan met in den voet een scherf en in het hart een doorn." (Blz. 60.)

"Knieën bogen, handen zonken als twijgen die verslensen, Weemoed trilde door de boomen en de menschen. (Blz. 64.)

"Zoo vlug wordt onze rouw niet ruchtbaar in den lande. als telker stad de tijding viervoets valt en loopt dat gij mijn eerlijk hnis en Hebron stort in schande." (Blz. 66.)

"Gelijk de pijnboom stat in groen, stond zij in rouwen, winter en zomer lang, en droeg, hoe hard het viel, een zwarte zwarigheid en schrijnende beklemming." (Blz. 73.)

"Schielijk, scherp als barenswee, drong op haar aan een vreeselijk, vlijmende gedachte, die zij als doornendrang te weren trachtte en die haar bijbleef als een wond die deugddoend rijt." (Blz. 73.)

"Want zoo de schuld een vromen weg wil wandelen, zoo lijdt zij van haar doen en van haar laten leed." (Blz. 83.)

"door deze tranen wiegde, met het blauw des vreden, de blijde schoone zomerhemel, goed voor de aarde." (Blz. 87.)

"Doch in de grot zijns harten, waar harde kegelen hingen, en bronnekens, oproerig-brommend, borrelden in 't gesteente, dorst hij, met scherpe blikken, niet te dringen: keek liever uit en rondom zich naar heller dingen en open menschen heen." (Blz. 36)

"Als liefde is uitgezomerd. zwijmelen uit den boom des harten luste, begeerte, zoet gedroom en liederen die de kruine schoon doen schallen. nog rasser dan de looveren uit den appelaar vallen." (Blz. 90.)

"Op het razen van het volk omheen haarzelve en de haren sloeg zij nauwelijks acht, niet meer dan op de wolk vol grauw en grauwelijks. die barsten moet om op te laren." (Blz. 104)

"Spon Tamar al den dag. Spon met de garens van haar stil

vertrouwen.” (Blz. 56.)

Uit den Bijbel geput, blijft er over gansch het boek een mystieke tint zweven en een waas van onzeggelijke droefenis, die slechts door het geweldige of een oogenblik door het allesvergeten in den feestgalm zal gedempt worden.

En nochtans is het verhaal van den Bijbel op zich zelf tamelijk droog:

Tamar of Thamar, de Kaänietin, huwde Juda's oudsten zoon, Er. Deze gestorven zijnde zonder kinderen na te laten - waarschijnlijk omdat hij weigerde er te hebben! - zoo ried Juda zijn tweeden zoon, Onan, aan Tamar te huwen en haar een nakomelingschap te geven, volgens de leviraats-wet¹, maar Onan, het eerste volbrengende, verijdelde door slinksche middelen het tweede deel van zijn plicht, wetend dat de zonen niet voor hem zouden geboren worden. En God trof hem voor dit hatelijk middel.

Ziende dat Juda zijne belofte niet getrouw bleef om haar zijn derden zoon, Sjela, te geven, zoo verkleedde Tamar zich in zondvrouw, verleidde Juda, die haar niet herkende, en werd moeder terzelvertijd van Perez en Zera, die Juda's stam zouden voortplanten. (GENESIS XXXVIII, 1-30) - Zoo luidt de Bijbel.

Maar als uit een klomp ruw marmer een groot kunstenaar kan beitelen het Beeld van Schoonheid, zoo wrocht René de Clercq uit dit verhaal een werk van ongewone begeestering, door het verheven-menschelijke: de adel van gedachte en de diepte van gevoel, door den rijkdom zijner schildering, door de kracht van zijn vers, de stoerheid van zijn eenvoudige, maar toch forschgespierde, kernachtige taal, doch vooral door het innig medeleven van de symbolisch-

¹De leviraats-wet (Hebr. ibum) werd reeds in de Genesis genoemd, maar komt vooral van kracht in de Deuteronomium (het vijfde en laatste Boek van de Pentateuchus): XXV, 5 en volgende: « Wanneer broeders samen wonen en één van hen sterft, zonder kinderen na te laten, zoo zal de vrouw van den overledene niet met een vreemde in den echt treden, maar haar zwager zal tot haar gaan, haar als vrouw nemen en haar als zwager huwen. De eerstgeborene dien zij baren zal, zal den dooden broeder op volgen en zijn naam dragen, opdat deze naam niet uit Israël zal gewischt worden. » Slechts oude lieden, door hun ouderdom, en priesteren, die slechts een maagd huwen konden, waren alleen van deze wet ontslagen.

grootsche rol der heldin.

In de eenzaamheid van de eigen ziel, in de kalme rust van den nacht, met verteederd gemoed en stil medegevoel moet men van dit werk genieten, van het meesterlijke Boek van onzen grootsten Dichter.

Als een onbewuste, vol levenskracht en warm bloed, met den trots der jeugd in het blakeren van 't gemoed, zoo is Sjela de Jager, de derde zoon van Juda.

Toen deze hem zoo zag, en herdenkend den dood zijner beide zonen, Er en Onan, huiverde hij bij de gedachte dat zijn laatste telg den noodlottigen weg zou volgen, en alhoewel hij volgens de hooge Israëlitische plicht, zijn zoon aanmaande der broederen plaats in te nemen, is het als een verluchting als Sjela, gedreven door een instinktmatigen schrik, Tamar verafschuwt, als hij moedig voor het menschelijk gevaar, bevreesd is voor de wonderbare macht, de bovenmenschelijke Macht:

Zou ik niet rustig onder sterren slapen, wijl ik met kwade gebruiken brak ? Zie, vader, ik heb moed en overmoed. Storm in het wond, noch stroom in den vloed, dreigende met zienlijk wapen, noch sluipende lipaard slaan mijn hart met vreeze. Alleen het wonderde, de machten buiten mijn bereik. Kiest gij een vrouw mij, ach, niet deze.

Blonde Tamar, als een eeuwig Beeld van Smart, draagt gelaten de donkere kleederen van rouw en gaat immer droevig, in zichzelf gekeerd; geen lach heldert haar gelaat op; slechts kent zij een stond van tevredenheid wanneer zij aan de fonteinen, een zwakke band behulpzaam, is wanneer zij als simpeldienende deerne de kruik ter schouers neemt en zelf water putten gaat; wanneer zij met liefde en trots werk doet dat de trots niet doet, wat Juda's dochteren Retima en Dina niet deden. Rond haar juicht de Vreugde als een vol geschater, maar steeds zwijgend en stroef blijft het in haar:

Liederen te zingen bij een lijdend hart, Heet dwazelijk als kleederen at te doen voor koude.

Dan wordt zij gehoond door Zilpa, de lichtvaardige, met harde woorden uit rozenmooien mond", maar de hoon die als een vloed zich uitstort, kan haar hart vol rouw, vol berusting en eindeloos geweest niet treffen.

Zilpa vaart voort met blinde jaloerschheid, zij, de arme, de teruggestootene, de laagge ,allene, de boelemeid, de mindere, en met bijtende, haast cynische woorden spuwt zij hare verachting uit voor haar, voor wie zij bukken moest, voor hen die *hunkeren naar goud en zilverlingen, naar Juda's vee en volk, naar Sjela's erve.*

Het is de machteloze opstand van den kleine tegen de grooten, totdat zij, sidderend, met een schreeuw losbarst in tranen.

Maar Tamar, dragend moedig last en laster gaat naar Sjua, de kranke, om haar met liefderijke zorgen te troosten, met kinderlijke hand en hooge liefde:

Liefde voel ik in het spreken van uw zorgen. teederst nog in het zwijgen van uw angst.

Een hart dat lijdt verstaat immers, meer dan welk ander, een ander brekend hart, want Sjua kwijnt weg van verdriet, langzaam, heel langzaam, na een treurig, erbarmloos slapen van leed en rouw. Aan dit arm menschenwrak, wiens bede klinkt als een opperste wensch, belooft Tamar plechtig, haar recht vorderend, Sjela's haard te vormen. Aan haar, Als een onbewuste, vol levenskracht en warm bloed, die Mater Dolorosa, aan die dood-doorgriefde Moeder zal zij hare ziel blootleggen, zal zij zeggen wat zij voor elk ander verborgen hield, het groote Geheim: de heilige Macht, die haar voortdrijft, de vroede roeping als een vromen plicht die zij te vervullen heeft en die zij, door een goddelijke veropenbaring, in zich gevoelt.

Gij zijt mij veel te na, te eigen, Sjua, dat ik voor u verzwijgen konde, wat ik eeniegelijik verborgen houd. Gij waant mij vrij. ik ben gebonden Er is in al de stonden van mijn leven Een macht die mij beheerscht. Die Macht heb ik vertrouwd.

Dat zal de groote, de verheven Daad wezen door Israël verwacht! En een oneindige hoop daalde in Sjua's ziel neder en nog eenmaal

herdacht zij den stond dat zij, als nu, Jaweh dieht bij zich voelde:

Nooit had zij God zoo dicht nabij gevoeld; ook niet toen Juda haar, jeugdschoon, van de heuvelen voerde, in bruidstooi, uit haar vaders erf.

Dan ging Tamar, met vroom gemoed, maar met angst huiveren, tot Juda, die treurde bij zijner zonen ruwgehouden grafspelonken waar zij ook dikwerf kwam rouwplegen, naar oude gebruiken, zoo langen tijd reeds.

Twijgen en takken belemmeren reeds den doorgang welken gij liet hakken ten dage van Onans snel verscheiden, en nog steeds is uwer zonen tent een doode tent.

En dit heilig oord waar Er en Onans geest nog zweven, waar tus-schen Tamar en Juda slechts de Gedachte aan hen staat, spreekt zij, maar gelijk eene dio na lang zwijgen, vol lijden en verdraagzaamheid, dragend lasterlast en schijn van schuld, gansch de ziel kan uitstorten, zoo sprak zij het zoo langgevreesde Woord; doch haar stem klonk als een bede, maar ook als een Recht, niet alleen voor haar, maar voor gansch een stam.

Maar het Recht zal immers niet gehoord worden - het woord is zoo schoon, maar de Daad zoo moeilijk! - lang had zij gewacht; nog zou zij wachten; weer doet Juda haar de belofte die hij haar reeds eenmaal deed en die hij heimelijk hoopt nooit in vervulling te brengen. Doch wijl zij het hooge Recht gevorderd heeft, zal zij gebannen worden en blijven *weduw in het huis uws vaders, totdat Sjela mensch wordt.*

Ootmoedig en zwijgend aanvaardt Tamar de nieuwe eisch en de nieuwe smart, denkt te midden haar eigen wee vol medelijden aan Sjua's schoone hoop, en gaat heen zonder om te schouwen nog naar Juda, starend in zich zelf in de vage deemstering. Zoo ging zij heen, uit Juda's stam, de hooggeborene, maar dieplijdende Tamar. Bitter was het scheiden met Sjua en het scheen de arme, bevende kranke toe, alsof weer wat van haar leven heenging dat zij nooit meer zou weerzien. Juda liet Tamar heengaan, gaf haar rijke

geschenken als uiterlijk vertoon *opdat Tamar en haar magen van hem 't beste zouden denken.*

En opdat ze ook op zijn woord betrouwen zou. Maar in het diepste van zijn hart, daar waar het leven kiemt en goed van kwaad zich scheidt, waar opborrelen de gevoelens tot een impulsieve, spontane uiting, daar had hij het bewustzijn van onmeedoogend-wreed en onrechtvaardig te zijn; maar als eene die blind wil blijven voor de naaktheid van zijn geweten, zoo wou hij niet dringen tot het geheimzinnige van zichzelf dat hem veroordeelen zou; bedwingend de oproerige stem, dorst hij niet in het donkere blikken. maar zocht In de dingen die rond hem gebeurden een roes van voldaanheid:

Doch, in de grot zijns harten, waar harde kegelen hingen, en bronnekens, oproerig brommend, borrelden in 't gesteent dorst hij, met scherpe blikken, niet te dringen; keek liever uit en rondom zich naar heller dingen en open menschen heen.

Tamar, de weggejaagde, ging zoo, tusschen valsche gezichten en grijnzenden smaad, terwijl Sjua, weenend, haar zoende op het blanke voorhoofd, en *nog eenmaal keek zij om ten heuvelkling, prentend in de oude oogen, tot herinnering, de koppen nog der kemelen, zoo ze dalend reden, en 'Tamar. die daarachter, hoog, met vaste schreden, naast schreiende Hagar ging.*

Zoo kwam Tamar terug in haar maagschap en bij Nahor, haar vader, die met streng oog, uitleg verlangde. Toch, wijl Hira, Juda's trouwe vriend en Tamars reisgezel, hem kond maakte van zijn Meesters wil, zegende Nahor zijne dochter, maar Serug, zijn zoon, wantrouwig, eischte den eed dien Hira plechtig zwoer. Dan eerst werd hij geruster...

Terwijl Tamar ginds in des vaders donkere woonst haar plaats hernam, troost zoekend in den eigen kring, ging Juda met Hira, den Adullamiet. zijn land aanschouwen: de vette weiden vol korenrijkdom en de rankende wijngaarden vol vruchtenvrachten, en voor zijn geest, als een levend panorama, bewonderde hij zijn have: zijn kudden schapen, runderen, ezelen. kemelen. zijn stede, met zijn

tenten, zijn knechten en meiden, zijn kostbare stoffen, zijn stapels wol en graan. En zoo had hij, vol hoovaardigheid en heerschzucht, een behagelijk zelfbedrog:

had hij 't gevoel alsof het wild van het gebergte en het gevogelte der hemelen, tot levensonderhoud, moest drinken van zijn wateren en eten uit zijn trog.

Maar lijk hij die rijk is een grooten schat, hem slechts voor zichzelf wil behouden, zoo was Juda, egoïstisch:

Eigen is alleen het eigen. Zelden het aangehuwde, Zoo Tamar, voor wie Sjela gruwde, Zoo mijner dochteren mannen, die mijn rust bedreigen en mijn eigendom.

Zou Tamar met offerend geduld den stond wachten dat Sjela mansch geworden, haar gegeven werd, hij, de Volbloed, de Zinnelijke, zou slechts de neigingen volgen van zijn hart, van zijn ontembaar gemoed, Zilpa minnend, vol passie en vol begeerte en die in den boomgaard, onder Juda's oog, als eens Eva in Eden deed, den blozenden, rijpen appel bood, haar papaverroode lippen, haar jonge borst, en heel haar bloeiend lijf.

Weerhoudend de woorden van vervloeking, maar met strengen toorn zond Juda Sjela naar Jacob's huis in Hebron om daar *door arbeid zich tot verheffing te vernederen.*

Maar terwijl hij dit zegde, meenend rechtvaardig te zijn, dacht hij trotschelijk dat zijn zoon, de Begerende, zijn passie vergetend, en prijs stellend op naam en goederen, een zijner nichten zou als gade kiezen. Maar Hira, de scherpe Kijker, ried zijn eigenbaatzuchtige plannen en indachtig den zwaren eed onder Nahors dak gezworen, herinnerde Juda aan de eens gedane belofte. Maar in één woord, in het barsten van zijn ongeduld, verried hij gansch zijn ziel, uiterlijk schoon, innerlijk donker:

Kent gij het hart dier vrouw? Geen menschen zien 't!

En Tamar bleef bij Nahor, en Sjela ging naar Hebron Dat was de laatste slag die Sjua treffen kon, de laatste levensdraad die doorgesneden werd in dit door lijden afgemat hart.

Met Er en Onans dood was zij geknakt reeds, maar had toch met kranke kracht gestreden den zwaren kamp des Levens en was gegaan, wegwijnend, maar nog met een laatste glimpje hoop in het weifelend oog. Maar wanneer haar de goedige Tamar ontruikt werd en Sjela naar Hebron gestuurd, wanneer geen enkel harer kinderen haar nog overbleef, toen was alles in haar gebroken en levensmoe had zij geen levensdoel meer. En prevelend in een angstgebed, als een oppersten Wensch, hun beider namen. gaf zij vroom den geest... werd tot hare Volkeren verzameld en in eene piëete begankenis, een hoogen stoet van forsche gestalten, werd zij in de Aarde, die groote Troost, die groote Rust, nevens haar zonen, meer dan zij berouwd, eerbiedig bijgelegd...

Zilpa, volgend het impulsieve van haar ziel, was Sjela naar Hebron gevolgd. Wanneer Juda, tijdens de rouwmaaltijd, die mare vernam was het alsof een bitterheid hem trof:

En de troostbeker kon niet troosten, de zoete vrucht scheen bitter. niet om de ontrouw aan Tamar, maar om zich zelf:

Nochtans, opdat uw schuld niet neerkome op mijn hoofd. en niet dit huis een huis van ongebondenheden worde genoemd, noch Hebron, mijns vaders stede, zoo zult gij heden meereizen derwaarts en openlijk en onverbloemd u tot een huisvrouw halen de lachende schandedeern, die slechts de bedgenooten wezen kon uws knechts.

Maar lijk een mensch die een recht belooft en een eisch vergunt, doch in den nakenden stond van uitvoering, beide verloochent of met opgezetten wil vergeet, zoo was Juda's belofte een leugen, want hij beval zelf alzoo Sjela, Zilpa tot vrouw te nemen.

Die lage ontrouw drong ook als harde tijding in Nahors stede door, waar groot was de ontsteltenis en hevig de verbittering, en Serug, die droeg den eed onder de heup, doolde vol wrok en wrevel in den doolhof ziiner gedachten, waar donkere plannen broeiden, gelijk bij elke rechtgearde die de ontrouw aan het eens gegeven woord wreed wil wreken.

Wanneer dan, in die onstuimige stemming, Bethuël, Nahors

kreupele maar strijdlustige broeder, hem opjaagt als een dol wild, door zijn oproerigen spotlach en zijn begeesterend woord:

Let op de plek, let op de plek als gij den pijl schiet, die het span zal doodden. O, dat ik niet kan gaan en staan waar zwaarden slaan en speren spreken! Gevloekt de kreupelheid, die mijn haat ontkracht. dat ik die schande en smaad niet wreken kan, dien schimp op ons geslacht!

hem opzweept tot de heilige wraak, dan bruischt in hem de razende vloed der vergeldingsstraf, en zooals eens Simeon en Levi, Jacobs zonen, den smaad hunne zuster Dina aangedaan, op bloedige wijze hadden gewischt, Hemor en Sichen doodend (GENESIS XXXIV), zou ook Serug zijn zuster Tamar wreken:

Is Simeons zuster meer dan onze zuster? Staan Levi's rechten boven onze rechten? Grimmige wolven, tandige tijgers, die Sichem in zijn onmacht sloegt met roof en moord!

Nahor sprak dan het beslissende woord: "Smeedt wapenen", den wreeden krijg ontketenend om het gepleegde onrecht, door Juda's eigen schuld gepleegd. Maar terwijl over Nahors stede het dreunen van het koortsig werk der mokerende smeden weerklonk en Tamar bad om voor haar niet het wee over het gansche land te brengen, vernam zij door een herder, als door eene Voorzienigheid, dat Juda met Hira naar Timna kwam, om zijn kudde te overzien.

Dan ontstond in haar, vreeselijk en geweldig, de hevige strijd: de strijd der ziel met het hart; van het kiemend, onuitroeibaar besluit met het gescheurde wantrouwen in het Leven, van het Noodlot met den Mensch. Maar zij werd voortgedreven door de Beschikking, terwijl zij in haar hoorde de Stem van Boven, als een impetueuzen drang; zij doolde rond in zichzelf, geen rust vindend in het eigen gemoed waar steeds de vlijmende gedachte heroplaaide als een zengende vlam. En afschuw had zij van haar besluit, afschuw van zichzelf. Dan vluchtte zij in de heiligheid der wouden, vol van de wijding van den Nacht. Daar, in de zilverige blankheid van de maan en de sterren, daalde neer in haar smachten, iets goddelijks-

sterk en reins, en zij bad een lang gebed, haar hart voor God.. en vrede kwam in haar. En zij had een wonderbaar visioen, de Droom der Rozen, die was als de parabel van haar Leven: twee bloemen plukte zij, doch nauwelijks aangeraakt, verwelkten zij in haar haad; dan wou zij de derde plukken, maar deze bleef vast in den grond en toen zij bleef rukken, kwam gansch de struik tot haar en stond in vollen bloei .

Doch weer sprak de Stem in haar, gebiedend, en wanneer hoog de zonne rees, als een symbool, ging zij heen, verwisselend de donkere kleederen der weduwe in den schitterenden tooi der zondevrouw. In het bewustzijn van haar schuld, en toch onschuldig, ging zij zoo op weg naar Timna en ze voelde, met den dagenden dag, een oneindig erbarmen haar ziel verwarmen, en biddend een laatste maal, daalde zij neer in het dal, met hoogen moed, recht in haar schandekleederen, wetend *haar zinnen rein en haar Beschermmer hoog*.

En terwijl zij leed duizend smarten, trok Juda langs de weelderigheid van zijn land en dacht niet meer aan haar en haar magen. Maar in Hira stond de Stem van Verwijt op: hij had, bouwend op des Meesters woord, de heilige belofte aan Serug afgelegd, den bindenden eed gezworen en Juda's woord was ijdele leugen!

Zoo kwamen zij, Juda, dwalend in gedachten, Hira, het oude hart waar opstand in broeide, vol ingehouden toorn, zoo kwamen zij bij Tamar, rustend bij de twee Fonteynen, doch herkenden haar niet. Maar dan laaide plots hoog op de passie in Juda's aderen, *de lust, zevenmaal gevloekt voor Sjela*, was ook in hem almachtig, en dreef hem voort.

Versprekend een geitenbok zijner kudde, zijn zegelring, snoer en staf als pand gevend, ging hiy met Tamar in, de schaduw De stond was daar, de gruwelijkste dien zij ooit kende, de stond van verzaking, maar die de verlossing brengen moest... en met den dood in het hart, maar toch met heilig Weten, bracht zij haar grootsch offer... Zij had den goddelijken Wil volbracht, maar snikkend in haar sluier, als een aria Magdalena, gebroken als een neergestort

idool, schreide zij lang en mateloos in haar eindeloze smart. Juda voelde iets zwaars op hem drukken, zag doffer den dag en dorst, gaande, niet meer om te blikken...

Tamar, hard schijnend bij de menschen, weende in eenzaamheid; telken dag bad zij Nabor de wapeningen tegen Juda's stam te staken; doch Nahor bleef hardvochtig in zijn haat. Het Noodlot kon zij niet meer verhinderen; haar vrome beden, haar wanhopig smeeken konden het niet meer tegenhouden. Zoo leefde zij, in de afwisseling van hoop en twijfel, als in een duizeling, het lijden diep in haar geworteld; maar soms brak de smart, die haar boezem smoorde, in felle tranen los en dan, haar handen en oogen naar de Zon, bad zij tot een zoet berusten en zaligend troosten haar droefenis lenigen kwam...

Wanneer men slechts uit loutere begeerte, uit volle zinnelijkheid bemint, en men, na met volle teugen genoten te hebben, geen verkleefdheid gevoelt, zoo wordt men verachtelijk de eene voor de andere; wordt de passie een onverschilligheid, de lust een last en de liefde een afschuw. Zoc was ook Sjela's min, Zilpa verstootend. Als een kreet van wilde jaloerschheid, wierp zij dan, als een vloed van nijd, Tamars oneer in Sjela's aangezicht, ten aanhoore van allen. En zoo werd bij Juda Tamars schand verkondigd, verwekkend grauwen schrik, maar vooral stil leedvermaak en harden hoon; slechts oude Hagar, de trouwe dienstmaagd, schreide...

Hortend en verbolgen, dreigend en onverzoenlijk zond Juda dan Hira naar Nahors stede om Tamar *schuldloos ten huwelijk, schuldig tot haar straf* naar Adullam mee te voeren Maar groot was het vertrouwen in Hira, die slechts in Vrede recht wou, en slechts met zeven kemelen en zes bedaagde mannen ging hij tot Nahor, reenschap vragend van Tamars wreed verzuim. En Hira verscheen voor norschen Nahor en de Koningen van Kaän, *lijkend elk een steenen beeld*, die beslisten een laatste maal over den komenden kamp met Hebron en Adullam.

Hard vielen de woorden en onstuimig rees het bloed bij Nahor

en Serug, wringend de vuist in eene krampachtige zelfbeheersching liggend voor hem neer in het diepe duister der donkere tente, als in het grauwe boetekleed, zichzelf verguizend, beled zij ootmoedig haar schuld; hoe zij geleden en gebeden had met deemoed in het hart om minder last en dragelijker lot; hoe, terwijl ze met hooge hoofd ging in het aanschijn der lieden, haar lendenen gebroken waren; hoe zij Jahwe's opperste Stem in haar ziel had gehoord en die haar voortstuwde, zonder verlossing noch rust; hoe zij bidden ging in het woud, in aubbelen strijd met zichzelf. kampend als nooit een heeft gekampt; hoe zij had den wonderharen Rozendroom; hoe zij gesluierd van den heuvel daalde en bij de twee Fonteynen neerzat, koud van schroom, vol afkeer voor zichzelf; hoe Juda haar het pand gaf dat zij nog bewaarde... Dan ging licht op in Nahors geest, en roepend zijn knechten en zonen, de Koningen en de Zeven uit Adullam, bij den schijn der lamp, voor aller oogen, zegende hij zijne dochter... In zwijgenden rit gingen zij, van Tamar vergezeld, naar Adullam weer, maar Hira was Hira niet meer:

En Hira's geest kon niet begrijpen hoe de oude vader de gevallene zegende bij klare lamp, voor aller aangezicht.

Hij alleen was overtuigd geweest van Tamars onschuld, en zij had met eigen woorden, haar eigen schuld bekend, en toch had Nahor haar gezegend; geschokt was zijn betrouwen en hij zag donkere wolken zich samepakken aan het verschiet. Zoo naderden zij Adullam, en de Massa, de wildopgezweepte, woest onrechtvaardige, onnadenkende Massa, de *graag door leed vermaakte menigt der boozen, dwazen en geveinsde vromen, hard van voeten en luid van mond. die nooit ontbreken waar verbrand wordt of gesteenigd.* krioelt rond haar, met vuigen smaad en giftigen laster, roept en schreeuwt en huilt, bloeddorstig en valsch. En Juda, voor zijn Volk in het bewustzijn van zijn Macht, sprak het zware vonnis uit en de ijzige straf. En *vreeselijk klom de vreugde der woeste schaar.*

Dan ging er een huivering van wroeging dor Zilpa: wel had ze eens de vrouw benijd, vreugde gevoeld bij hare smart. gespot met

haar wee, maar in dezen stond, dat de rechter die eens de vader was, het weerzinwekkende Woord had gezegd, was een benauwdheid om haar geslagen en met Sjela zou zij vluchten van die ontzettende plaats:

Kom, Sjela, de renk des stapels kan geen goed.

Tamar stond lijdzaam en lijdelijk *mat en schoon in haar losse-waaiende lokken* tusschen de ruwe knechten en beklom, met stoeren moed en vasten stap, de treden van den brandstapel: een oogenblik nog, en het allesverslindende vuur zou knetterend ten hemel stijgen!

Knielend in het stof, het blanke aangezicht in het slijk, de oogen hoog gericht tot Jawèh, lijkend een levend lijk, bad zij in het ultieme uur... Een siddering voer door de menigte: een adem van haat maar ook van medelijden. Dan, opstaande, vroeg zij Juda ootmoedig hetgene in haar wisselkleeren verborgen lag, en wanneer een der magen Juda's zegelring, snoer en staf haar bracht, voelde zij zich wonderbaar sterk, en de vingers opwaarts strekkend tot den eed:

Bij den man, wien deze dingen toebehooren, ben ik zwanger. Beken wiens zijn die zegelring. dit snoer en deze staf?

Hira schrok, en door Juda's ziel ging schaamte en berouw en hij verhulde zijn gelaat, terwijl een heilige schrik over al de menschen voer. Het bewustzijn was in hem ontwaakt, het bewustzijn van zijn valsche rechtvaardigheid en Tamars edele zelfopoffering ; de overmoedige trots was in hem gebroken; hij had besef, plots, van de grootsche Daad die zij gedaan had, maar ook van zijn hoogen plicht.

Niet gij. maar ik moest in het stof der aarde bnigen Uw leed is zwaarder dan uw zonden Door Jahwes schikking werd uw lot Vernederde, aan mijn lot verbonden.

Maar terwijl op den brandstapel, de Straf, de Verzoening werd, klonk luid krijgsgeschal in de verte: Nahor met zijn zonen, de Koningen en de krijgeren kwamen, in dollen rit, als een orkaan, op de angstbevangen, in weerloosheid-verraste massa die even nog bloed-dorstig rond de vergeldingsplaats hadden gejuicht met de Dood van

een Mensch.

Dan kwam uit die verschrikte Menigte, de trouwe, grootmoedige Hira vooruit, voor Nahor en zijne heirbenden, verkondigend het groote Wonder van Juda's en Tamars echt.

En zij die als wilde wolven kwamen om elkaar te verdelgen, stonden neven elkaar als broederen, wijl boven de heuvelen, in den gouden zon, de Vrede geblazen werd, en Tamar, in klaar water der bronne, zich het aangezicht waschte.

Eindelijk was rust in haar felgeroerd gemoed gekomen. in de heerlijkheid van alle dingen; lang was haar lijdensweg geweest, van haar, de Kaänietin, alsof Noë's vloek op Kaän (Genesis IV) nog steeds op haar rustte en die slechts door haar offer zou geheven worden.

Maar een geheime schrik bleef Juda's hart bevangen houden, een waan *dat hij in Tamars licht verbleeken moest en sterven*, zoodat hij soms, in eenzaamheid en droefenis, lange dagen toefde bij Sju'a's en zijner zonen grafspelonken; maar langzaam gevoelde hij toch dat eene nieuwe Lente was gekomen en hij had een wondersterk behagen.

En Juda's lust werd liefde, Tamars zorg werd zegen.

Doch, daar waar vrede en geluk heerscht, kiemt ook nijd en tweedracht, zoo bij Juda's dochteren en haar mannen, Kesed en Efer, die, vorderend hun deel, heentrokken uit de stede, maar Sjela en Zilpa, gelouterd door hun eigen lijden, zich eindelijk weervindend in liefde, in de belofte van een komend kroost, kenden niet de laagheid van den afgunsteling en dachten slechts aan hun hoogste heil.

Toen Hira en Juda, wandelend langs de landen waarover gulden blijheid gespreid lag, herinnerend de vervlogen donkere dagen met aan den horizon een lichte toekomst, de goedige Hagar hen zagen toewuiven met twee klaarkleurige doeken, voelden zij een zalige verwachting: Hira, de balsem van de Vrede, Juda, de zegen van Jaweh, want op haar barenbed vonden zij de moeder zacht ingeslapen en

nevens haar *morgenfrisch en weeldewarm* Peh en Zerah, Juda's telgen, Juda's jonge zonen.

En wanneer Tamar ontwaakte uit haar droom van moedervreugd, vroom-neergeknielde Juda zag, was haar hart vol verrukking en vol verteederling, terwijl de aarde baadde in den milden, eeuwigen zonnegloed.

Te midden van zijn volle werkkraft, van zijn harden strijd, gewijd aan eene heilige zaak, waarvan hij als een Evangelist is: de vrijmaking van zijn geboortestreek, de heropbeuring van zijn Volk, heeft René de Clercq Tamar geschreven. Tijdens zijn verblijf in Nederland, tusschen redactioneelen arbeid aan De Toorts en Dietsche Stemmen, onderbrekend een nieuwen, grooten Bijbelschen roman, waaraan hij de hand legde, gaf hij zich gansch aan de dichtung van dit meesterwerk. een der heerlijkste parels van onze Literatuur, dat wellicht de kroon op zijn Kunst zal zetten, dat een Symbool, eene Verheerlijking is.

Reeds verschenen in Holland, in het tijdschrift *Onze Eeuw*, zou het Vlaanderen voorbehouden blijven het Werk van zijn Dichter in boekvorm uit te geven. En dat is eene loffelijke gedachte van René de Clercq: te veel wijken tegenwoordig onze schrijvers uit naar het buiten land, om hun werken uit te geven: het Vlaamsche Volk wordt alzoo meer en meer vervreemd van zijn letterkundigen, van zijn kunst, van zijn Grootheid, en dat mag niet!

De uitgeverszaak *Mercurius* van Antwerpen zorgde dan ook voor eene waardige uitvoering, terwijl Fritz Van den Berghe er vier teekeningen voor maakte: *Tamar, Juda, Sjela, De Appel*.

Keurig, smaakvol geheel voor den episch-grootschen Zang van Vlaanderens stoeren Bard!

Februari 1918, ALFRED VAN DEUREN.